

ISSN 2410-1176

КІЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВ

ВІСНИК

МИСТЕЦТВОЗНАВСТВО

№ 31, 2014

УДК 7.01

В 535

Вісник КНУКіМ: зб. наук. праць. – Вип. 31 / Київський національний університет культури і мистецтв. – Київ, 2014. – 124 с. – Серія «Мистецтвознавство».

У збірнику містяться результати наукових досліджень у галузі мистецтвознавства. Для наукових працівників, викладачів, докторантів, аспірантів, студентів.

Рекомендовано до друку Головною Вченою радою Київського національного університету культури і мистецтв (Протокол №7 від 28 листопада 2014 р.)

Редакційна колегія:

Поплавський М. М.

голова редакційної колегії, доктор педагогічних наук, професор

Абізов В. А.

доктор архітектури, професор

Деменко Б. В.

доктор мистецтвознавства, професор

Рєпін Ю. Г.

доктор архітектури, професор

Михайлова Р. Д.

доктор мистецтвознавства, професор, Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України

Фадеєва К. В.

доктор мистецтвознавства, доцент, Національна музична академія ім. П. І. Чайковського

Лагутенко О. А.

доктор мистецтвознавства, професор, Національна академія образотворчого мистецтва та архітектури

Іваницький А. І.

доктор мистецтвознавства, професор, Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України

Гурбанська А. І.

доктор філологічних наук, професор

Брояко Н. Б.

кандидат мистецтвознавства, професор

Деркач С. М.

кандидат мистецтвознавства, професор

Юник Д. Г.

доктор педагогічних наук, професор

Стрельчук В. О.

кандидат педагогічних наук, професор
(відповідальний секретар)

Адреса редакційної колегії: м. Київ, вул. Чигоріна, 14, к. 6.

Київський національний університет культури і мистецтв,

видавничо-редакційний відділ, тел.: 528–22–63.

Постановою Президії ВАК України від 31 травня 2011 року № 1-05/5 збірник затверджений як наукове фахове видання України, в якому можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук (перелік № 6).

Державним комітетом телебачення і радіомовлення України видано Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації № 7949 Серія KB від 06.10.2003 р.

ISSN 2410-1176 ©Київський національний університет культури і мистецтв, 2014 ©

Автори статей, 2014

ЗМІСТ

Кілька слів про... МИСТЕЦТВОЗНАВСТВО

БІГУС О. О.

СУЧАСНИЙ ТАНЕЦЬ У ЛИТВІ: ІСТОРІЯ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ.....5

ВАРИВОДА А. Г.

ТЕМА СТРАСТЕЙ ХРИСТОВИХ В УКРАЇНСЬКОМУ ЦЕРКОВНОМУ ГАПТУВАННІ
XVII СТ. (за матеріалами колекції національного Києво-Печерського історико-культурного
заповідника).....11

ВЕЖБОВСЬКА Л. Р.

НОВИЙ ФГУРАТИВ КАЗИМИРА МАЛЕВИЧА: ПРИСУТНІСТЬ ВІДСУТНЬОГО.....19

ВЕТРИНСЬКА А. В.

СТИЛІ В СУЧАСНІЙ ЄВРОПЕЙСЬКІЙ ПРОГРАМІ СТАНДАРТИЗОВАНИХ БАЛЬНИХ
ТАНЦІВ.....27

ГАМАЛІЯ К. М.

РОЗВИТОК ЗНАНЬ ЗА ЧАСІВ АНТИЧНОСТІ: НАУКА І ТЕХНІКА ДАВНЬОГО
РИМУ.....34

ГРІНЬЄ Т. Б.

МУЗИЧНА ЕКСЦЕНТРИКА НА ЕСТРАДІ ТА У ЦИРКУ.....42

ІВАНОВ О. К.

НА ШЛЯХУ ПІЗНАННЯ ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКОГО МУЗИЧНОГО
ФОЛЬКЛОРУ (науково-дослідницькі здобутки О. П. Макаренка).....48

КАРАВАЦЬКА Л. І.

МАЙСТЕР ОПЕРНОГО ХОРУ: СТИЛЬОВІ РИСИ ТВОРЧОСТІ
Л. М. ВЕНЕДИКТОВА.....55

КОМПАНЄСТС М. О.

ХУДОЖНЬО-КОМУНІКАТИВНІ ОСОБЛИВОСТІ ВЕБ-САЙТУ.....64

МЕМАРНЕ М. В.

ТВОРЧІ ЗДОБУТКИ П'ЄРА КАРДЕНА В КОНТЕКСТІ МОДНИХ ІННОВАЦІЙ.....69

НИКОЛАЄВА Т. О.

ЕТАПИ В ТВОРЧОСТІ ДОРЕВОЛЮЦІЙНОГО ПЕРІОДУ УКРАЇНСЬКОГО
ХУДОЖНИКА І ГРАФІКА І. К. ДРЯПАЧЕНКА.....76

НАЗАРКЕВИЧ Є. П.

ПЕРЕДУМОВИ ВИНИКНЕННЯ СТЕРЕОСКОПІЇ ТА СТЕРЕОСКОПІЧНОГО
ЖИВОПИСУ.....84

РУДЕНКО Я. В.

ТВОРЧІСТЬ РАЇСИ КИРИЧЕНКО ЯК УНІКАЛЬНА ФОРМА УКРАЇНСЬКОГО
МИСТЕЦТВА.....92

УДК [76:929] (477)'1881/1936

Ніколаєва Т. О.,

старший науковий співробітник

Центрального державного архіву зарубіжної україніки

ЕТАПИ В ТВОРЧОСТІ ДОРЕВОЛЮЦІЙНОГО ПЕРІОДУ УКРАЇНСЬКОГО ХУДОЖНИКА І ГРАФІКА І. К. ДРЯПАЧЕНКА

Вперше розглядається питання періодизації творчості визначного українського художника і графіка І. К. Дряпаченка (1881–1936) та надається комплексний огляд його творчого доробку у дореволюційний період (з 1900 по 1917 рр.).

Ключові слова: Іван Кирилович Дряпаченко, живопис, графіка, дореволюційний період, 1900–1917.

Впервые рассматривается вопрос периодизации творчества украинского художника и графика И. К. Дряпаченко (1881–1936). В статье автором представлен комплексный обзор его творческого наследия, созданного в период с 1900 по 1917 гг.

Ключевые слова: Иван Кирилович Дряпаченко, живопись, графика, дореволюционный период, 1900–1917.

The article provides information on the Ukrainian artist Ivan Kyrylovych Driapachenko (1881–1936). First discusses periodization of his creativity. The author presents a comprehensive overview of his creativity between 1900 and 1917.

Key words: Ivan K. Dryapachenko, painting, drawing, 1900–1917.

Історія національного мистецтва знає чимало художників, чиє життя з різних обставин довгі роки не було об'єктом наукових розвідок і тільки з часу розбудови української держави питання популяризації вітчизняних митців почало набувати належного рівня. Прикладом цього є творчість вихідця з селянської родини на Полтавщині – Івана Кириловича Дряпаченка (04.08.1881, с. Василівка, Полтавська губ. – 24.12.1936, с. Василівка, Полтавська обл.), який наприкінці XIX – початку XX ст. пройшов класичний для освіченого художника шлях: Київська рисувальна школа, Московське училище живопису, скульптури та архітектури, Петербурзька Академія мистецтв. Він брав участь у Першій світовій війні як художник і повернувшись після революційних подій 1917 р. в Україну, продовжував плідно працювати до самої смерті.

Комплексний аналіз багатожанрового живописного і графічного доробку І. Дряпаченка у дореволюційний період (під цим терміном мається на увазі 1900–1917 рр.) дозволяє значно збагатити наукові знання про художню культуру України початку ХХ ст., що є важливим при дослідженії багаторічної історії українського мистецтва. Саме тому актуальним стає питання з оприлюднення нових даних про художника. Це надає можливість розкрити його внесок у розвиток національної мальовничої традиції.

Сукупність досліджень, присвячених вивченню творчості І. Дряпаченка у дореволюційний період, зводиться до двох праць 1980-х та початку 2000-х рр. В. Рубан [4, с. 22]. В них постати художника розглядається в першу чергу в ракурсі портретного

ЕТАПИ В ТВОРЧОСТІ ДОРЕВОЛЮЦІЙНОГО ПЕРІОДУ УКРАЇНСЬКОГО ХУДОЖНИКА І ГРАФІКА І. К. ДРЯПАЧЕНКА

живопису, що, з одного боку, дійсно, є пріоритетом у мистецькому доробку І. Дряпаченка, але з іншого – звужує розуміння його таланту. В цьому плані виглядають більш інформативними документи Центрального державного архіву-музею літератури і мистецтва (ЦДАМЛМ України), а саме: неопубліковані праці дослідників А. Терещенка і Б. Литовченка [23, с. 10]. Однак, їх розвідки припадають на 1960-ті рр. і містять частково помилкові дані з огляду на сьогодення, а деяка інформація про художника взагалі відсутня. Тим не менш, важливо відзначити їх значний внесок у справу популяризації творчості І. Дряпаченка [14]. У власних публікаціях 2010 р. [12–20] автор спромоглася вперше висвітлити не тільки уточнені біографічні дані, але й детально розкрити саме багатогранність таланту та високий рівень майстерності І. Дряпаченка.

Переходячи до розгляду етапів у творчості І. Дряпаченка дореволюційного періоду, зазначимо, що місце перебування переважної більшості робіт художника, на жаль, невідоме. На сьогодні вісімнадцять картин і чотири малюнки знаходиться в шести українських музеях; сім живописних і сорок три графічних твори в шести російських музеях та чотирьом живописним роботам майстра пощастило потрапили до музейної збірки Республіки Білорусь. Саме збережена мистецька спадщина художника, роботи з приватних колекцій і реєстр творів митця [23] є предметом дослідження в даній статті. Це дозволяє виділити два етапи в творчості І. Дряпаченка. Перший – «Академічний» поч. 1900-х – 1915 р. – період навчання у художніх видах. Другий – «Воєнний» 1916–1917 рр. – період служби в воєнно-художньому загоні «Трофейної комісії» під час Першої світової війни.

На жаль, робіт періоду навчання І. Дряпаченка у Київській рисувальній школі (1894–1898) й Московському училищі живопису, скульптури та архітектури (1898–1903) не збереглося. Перший відомий за назвою живописний твір сімнадцятирічного художника – «До хворого» (1898). Ця робота експонувалася на ХХІ виставці учнів Московського училища живопису, скульптури та архітектури в тому ж році. У наступні два роки на юрічних виставках училища експонувалися етюди молодого художника та роботи під назвами «Рибалка» і «За ягодами» (обидві 1900 р.). Ескізи 1903 р. «Поїзд пройшов» і «Старий товариш-бурсак у гостях» І. Дряпаченко писав для картини на велику срібну медаль, перебуваючи учнем по майстерні В. Сєрова [23, арк. 88–89].

З 1903 по 1911 рр. І. Дряпаченко навчався у Вищому художньому училищі (ВХУ) при Академії мистецтв у Петербурзі. Перші роки відзначилися створенням низки різноманітних живописних робіт, наприклад, ескізу «Кулачний бій» (1904) по майстерні І. Рєпіна. Ескіз демонструвався того ж року на звітній виставці учнів ВХУ. На звітній виставці 1907 р. І. Дряпаченко продемонстрував двадцять сім етюдів з краєвидами Кавказу, сім етюдів під загальною назвою «На Дніпрі», етюди «В чекани» і «Натурниця». Місце знаходження вищезазначених робіт, крім останньої, невідоме [23, арк. 89–90]. «Натурниця» (1907, ОХМ) є найбільш раннім твором художника, що зберігається у музеїчних збірках. Композиція картини відображає академічне середовище, і не тільки за класичним сюжетом. Сам інтер’єр, в якому перебуває модель, наводить на цю думку. Поруч зі стільцями можна бачити дерев’яні опорні бруси мольбертів. Цілісність, як найважливіша ознака композиції, відрізняє дану роботу І. Дряпаченка від академічного етюду «Натурниця» (1910, ГРМ). В першій – тендітна жінка позує граційно і

ЕТАПИ В ТВОРЧОСТІ ДОРЕВОЛЮЦІЙНОГО ПЕРІОДУ УКРАЇНСЬКОГО ХУДОЖНИКА І. К. ДРЯПАЧЕНКА

невимушено. Різкий контраст коричневатих та біло-жовтих тонів підкреслює її худорлявість та загострені лікті. Головна мета – виявити характерну особливість у пластичі фігури людини, яка позує – досягнута молодим художником віртуозно [12, с. 54–55].

Наступного року І. Дряпаченко написав різні за жанрами роботи, а саме: портрет Зої Миколаївни Гаврилової», портрет «М. І. Х.», «Троянди», етюд «Пізні квіти», «Дівчина-мінгрелка», «Профіль дівчини-мінгрелки», «Подвір'я мінгрела», «Краєвид на гори поблизу Сухумі» та «Берег Чорного моря біля Сухумі». Всі ці твори демонструвалися у 1908 р. на звітній виставці учнів ВХУ при Академії мистецтв у Петербурзі. Місце знаходження їх, крім останньої, невідоме [23, арк. 91–92]. «Берег Чорного моря біля Сухумі» (1908, ХХМ) характеризується детально проробленим першим планом. Цей живописний роботі властиві риси декоративного пленеризму школи А. Куїнджі. Звідси панорамність, видовищність і звучність колориту [13, с. 32–33].

Крім «Натурниці» (1910, ДРМ) по майстерні В. Савинського, 1910 р. позначився етюдом І. К. Дряпаченка «Магдалина» та роботами у техніці пастелі – «Голова циганки», портрет І. А. Богаєвського (1910, ПХМ). Вищезазначені твори демонструвалися в 1910 р. на звітній виставці учнів ВХУ при Академії мистецтв у Петербурзі. Місце знаходження їх, крім останнього, невідоме [23, арк. 92–93].

По майстерні В. Савинського І. Дряпаченко створив у 1911 р. конкурсну роботу «Саломея», за яку одержав звання художника. Для неї він обрав біблійну історію про усікновення глави Св. Іоанна Предтечі. Перша конкурсна робота створювалася у складних для І. Дряпаченка умовах. В листі до П. Чистякова він писав: «Устроился я пока в земской школе, удобств мало, но что же делать. Свет плоховат, а главное шум и гам» [18, с. 148]. На жаль, композиція картини «Саломея» відома лише за чорно-білою репродукцією у журналі «Нива» за 1912 р. [6, с. 248; 18, с. 148]. В. Рубан вважає, що силуетна виразність у трактуванні постатей, зображеніх митцем, йде від серовських історичних полотен [4, с. 553]. Це припущення є дискусійним, адже з моменту навчання І. Дряпаченка у В. Серова пройшло вісім років. З 1903 по 1911 рр. молодий український художник вчився під керівництвом І. Рєпіна, П. Чистякова та В. Савинського [18, с. 146]. І, звісно, вже вони мали вплив на становлення його майстерності і розквіт таланту.

Крім живописних полотен «Останні квіти», портрету М. А. Григор'євої, портрету польської актриси оперети В. Кавецької та портрету батька художника (репродукція під назвою «Кріпак за Євангелієм», «Солнце России» № 16, 1911 р.) 1911 р. позначився розробкою І. Дряпаченка для журналу «Солнце России» акварельної роботи «Після водосвяття», репродукція якої була надрукована у № 2 цього журналу за 1912 р., а також експонувалася на виставці ілюстрованих видань у Петрограді у 1915 р. На жаль, доля вищезазначених творів невідома [23, арк. 94, 106].

1912 р. приніс І. Дряпаченку нове художнє замовлення для друку. Репродукцію його акварелі «Падіння Великого князівства Нижегородського 1392 р.», виготовленого на замовлення видавця В. Бреєва, було вміщено у ювілейному «Альбомі до 300-річчя нижегородського ополчення (1612–1912)», а також надруковано окремою кольоровою листівкою [21]. Альбом зберігається у Нижегородському державному історико-архітектурному музеї-заповіднику (РФ).

Під час пенсіонерських поїздок до Італії 1912–1913 рр. І. Дряпаченко написав картини «Святе сімейство» (1912, місце знаходження невідоме), за яку одержав III-ю

ЕТАПИ В ТВОРЧОСТІ ДОРЕВОЛЮЦІЙНОГО ПЕРІОДУ УКРАЇНСЬКОГО ХУДОЖНИКА І. К. ДРЯПАЧЕНКА

премію ім. А. Куїнджі, «Бабуся-італійка» (1912, місце знаходження невідоме), «Куточок Флоренції» (1912, приватна збірка) [8]. Можливість мати деяке уявлення про звітну роботу «Святе сімейство» дають листи молодого митця до його вчителя П. Чистякова. Зокрема, І. Дряпаченко писав: «Фон – теплий, золотистий закат. По стенам веранды кое-где остатки орнамента, иероглифи. Господь по бедности мог остановиться или в какой-либо лачуге, или же в запущенной, нежилом, но прежде богатом доме, где-либо на окраине города. Я взял последний... Трудно будет с младенцем, да и не легче и с мадонной. Правда, много и очень красивых итальянок, но немыслимо их завербовать для этюда, так как нравы и обычаи здесь в этом отношении, как ни странно ужасные» [18, с. 149].

З огляду на збереженість мистецького доробку І. Дряпаченка, наступний рік виявився більш сприятливим. Написані І. Дряпаченком у 1913 р. живописні роботи «Поминальний день у Флоренції» (НДМ РАМ) [11], «Відпочинок (Гра у шахи)» (ПХМ), «Світлячки» (НМЛ), «Портрет батька» (ПХМ), «Портрет батька (К. Ф. Дряпаченка)» (ХХМ) знаходяться у музеїчних збірках України та Росії.

Друга звітна картина заполонює душу глядачеві своїм спокоєм. «Поминальний день у Флоренції» має композицію з багатьма різnobарвними елементами, але жоден з них не відволікає від «чорної» скорботи, тобто головних персонажів. Створене того ж року у Флоренції полотно «Світлячки» потрапило у 1962 р. до Національного музею у Львові від І. Лущанця (Львів). Того ж року воно експонувалося на «Виставці творів українських художників XIX – поч. XX ст. з приватних збірок», яку проводив музей. Елементи античного декору оточують молоду пару, яка сидить на березі водоймища і роздивляються яскраві «пліями світла» [14, с. 177–178; 23, арк. 98]. Твір «Світлячки» має потемнілій лаковий захисний шар, що заважає аналізові композиції.

Незвичайна, з точки зору розробки світлового середовища, картина І. Дряпаченка «Відпочинок (Гра у шахи)» (1913, ПХМ) демонструвалася у 1914 р. на Весняній виставці в залах Академії мистецтв у Петербурзі. Художник включив до світло-тіньового моделювання контражур. Гравці знаходяться у потоці денного світла [16, с. 19–21].

Один з трьох відомих портретів батька художника 1913 р. теж зберігається в колекції Полтавського художнього музею. Постать українського селянина «переплетена» з мудрості і простоти. Так можна охарактеризувати цю роботу. Дивовижний за силою духовності портрет Кирила Федоровича Дряпаченка того ж року створення зберігається у Харківському художньому музеї. Орнаментальне предметне оточення свідчить про прихильність художника до стилістики модерну. Портрет батька художника (1913, ХХМ) експонувався у 1915 р. на Весняній виставці в залах Академії мистецтв у Петербурзі. Репродукція картини була опублікована в «Солнце России» (№ 6, 1915) [13, с. 32–33; 19, с. 19–21].

1914 р. ознаменувався участю І. Дряпаченка у Першій художній виставці у Кременчуці. На ній було представлено чотири його роботи: портрет пастеллю пані Д. (1914), акварельний ескіз «Хвора» (1914), «Троянди» (1908) та «Імеретинка» (?). Місце знаходження цих творів невідоме [9, с. 6–7; 15, с. 15]. Того ж року художником був створений етюд «Осінь» (1914, місце знаходження невідоме), який демонструвався на Весняній виставці в залах Академії мистецтв у 1915 р. та міський пейзаж «Сутінки».

ЕТАПИ В ТВОРЧОСТІ ДОРЕВОЛЮЦІЙНОГО ПЕРІОДУ УКРАЇНСЬКОГО ХУДОЖНИКА І ГРАФІКА І. К. ДРЯПАЧЕНКА

У 1916 р. разом з іншим живописним полотном майстра «Вечір біля озера», «Сутінки» (Рибінський музей, 1914) експонувалися на XIII весняній виставці «Товариства художників». Після 1917 р. картина «Сутінки» була передана Петроградським відділенням Державного музеюного фонду до Рибінського музею (РФ). Аналізуючи це полотно, можна помітити, що художник занурив у темряву передній план, а святкове сяйво ліхтарів майже не висвітлює вулицю, заповнену людьми, кінними екіпажами та автомобілями. Вони вгадуються темними силуетами. Зимовий колорит «Сутінків», створений з безлічі відтінків, свідчить про вплив принципів імпресіонізму. Ймовірно, це пов'язано з тим, що написанню «Сутінків» передувала друга пенсіонерська поїздка навесні-влітку 1913 рр., яка не обмежилася перебуванням художника в Італії. Він відвідав Німеччину, Францію та Іспанію [12, с. 52–55].

За настроєм «Сутінки» перегукуються з іншим його міським пейзажем – «Вулиця ввечері» (?), ДРМ). У 1985 р. це полотно було передано в дарунок Державному російському музею від родини Б. Окунєва (Ленінград). Невідома вулиця з низкою яскравих ліхтарів і плямами їх світла на мокрій бруківцітягнеться вдалечінь. А навколо дощова синява чи то осіннього, чи то весняного неба над італійським містом [14, с. 183; 12, с. 52–55].

Не дивлячись на те, що влітку 1914 р. почалася Перша світова війна, ще деякий час І. Дряпаченко мав можливість працювати «у мирних умовах». У 1915 він відвідує рідне село і створює низку жанрових робіт на народну тематику: «Інтенсивне збирання городини», етюд «Косарі», «Марія», «Параска у святковий день», «Вечір біля озера» [7, с. 27], «Назустріч вечору». Місце знаходження вищезазначених живописних робіт, крім останньої, на сьогодні невідоме [18, с. 150].

«Назустріч вечору» (1915, ДОХМ) – груповий портрет односельчанок є єдиним великоформатним полотном (203x180) І. Дряпаченка, що знаходиться в музеях України. Але так було не завжди. У 1916 р. «Назустріч вечору» експонувалася у Петрограді на виставці Академії мистецтв, з якої і була придбана у художника родиною Коганів. Упродовж шістдесяти років полотно перебувало у приватній колекції і тільки наприкінці 1970-х рр. потрапило до ДОХМ під умовою назвою «Українки». Після агрибуції співробітником музею Т. Пановою та дослідником творчості художника А. Терещенком була встановлена авторська назва картини – «Назустріч вечору». Т. Панова вважала, що і Уї картині фон з озером за спиною у дівчат мас другорядне значення. Це ствердження певною мірю суперечливе, адже пейзаж рівноцінно моделює композицію [14, с. 182; 17, с. 25–27].

Щодо експонування інших робіт митця, створених ним у 1915 р., то, наприклад, «Параска у святковий день» (відома зараз тільки за репродукцією в «Лукомор'ї» № 14, 1916 р.) та кольоровою листівкою 1916 р., що видало Любанське товариство піклування про бідних, демонструвалася разом з етюдом «Косарі» та «Лелеками перед грозою» на Весняній виставці в залах Академії мистецтв у Петербурзі у 1916 р. Картина «Інтенсивне збирання городини» експонувалася на XIII-ї весняній виставці «Товариства художників» [23, арк. 100–101].

Портрет великого князя Миколи Миколаївича Романова роботи І. Дряпаченка демонструвався на виставці ілюстрованих видань у Петрограді у 1915 р. і того ж року його кольорову автотипію опублікували на обкладинці журналу «Аргус» № 5 [5].

ЕТАПИ В ТВОРЧОСТІ ДОРЕВОЛЮЦІЙНОГО ПЕРІОДУ УКРАЇНСЬКОГО ХУДОЖНИКА І ГРАФІКА І. К. ДРЯПАЧЕНКА

Переходячи до другого етапу у творчості художника дореволюційного періоду, зазначимо, що 1916 р. приніс йому різку зміну стилю життя, особливо важкі умови для творчості, нові сюжети і враження, які були певною мірою негативними. Під час Першої світової війни з 1916 по 1917 рр. він перебував за призовом у складі воєнно-художнього загону «Трофейної комісії». Географія пересування загону: Західний фронт, ставка Верховного головнокомандувача у Могильові, Південно-західний фронт (м. Бердичів), м. Станіславів та ін. Інформація з документів ЦДАМЛМ України свідчить про значні труднощі, хвороби і при цьому велику працездатність членів воєнно-художнього загону [18, с. 150–151].

Десь за півтора роки служби в воєнно-художньому загоні «Трофейної комісії» І. Дряпаченком було створено багато робіт. Але за музеїними колекціями відомі тільки сорок шість його творів (переважно графічних). Крім мистецьких збірок Військово-історичного музею артилерії, інженерних військ та військ зв'язку (РФ), Центрального військово-морського музею (РФ), Державного історичного музею (РФ) та Могильовського обласного краєзнавчого музею (Республіка Білорусь) фронтові роботи І. Дряпаченка можна бачити в ілюстрованому журналі «Літопис війни 1914–1917 рр.».

Творчість художника у 1916–1917 рр. можна класифікувати за двома видами. По-перше, ним були створені графічні замальовки, що ілюструють бойові дії з поясненнями що і де сталося. По-друге, це графічні портрети визначних військових діячів російської армії, малюнки солдат під час відпочинку, військовополонених, місцевих мешканців, краєвиди містечок і сіл, а також інтер'єрні сюжети зі ставки Верховного головнокомандувача у Могильові. Фронтові твори художника виконані у різній техніці: кольоровими олівцями, сангіною, аквареллю, крейдою, тушшю й олією [18, с. 150–151]. щодо матеріалу, то майстер використовував папір, ватман, фанеру і картон.

Перша група графічних творів І. Дряпаченка зображує бойові дії під час Першої світової війни. На роботах містяться пояснлюальні записи художника, наприклад, «Наблюдательный пункт на высоте 383 близ реки Нараювка» (1916, ДІМ), «Русские окопы между Трапезундом и Платаной, 1917 г.» та ін. Звернемо увагу на те, що крім творів, виконаних художником «з натури», частина малюнків тільки ілюструють героїчні події, що відбулися на війні раніше. Наприклад, виконані тушшю малюнки «Подпрапорщик 1-го Фінляндського стрілкового полка под сильным артилерийским обстрелом подносит патрони к окопам. Карпаты, январь 1915 г.» [3], «Полурота 4-го Фінляндського стрілкового полка захватывает в плен 108 австрійских пехотинцев. 25 августа 1915 г.» [2] та ін. Можна відзначити, що графічним творам І. Дряпаченка цієї групи характерні переважно динамічні сюжети [23, арк. 108–122].

Друга група фронтових творів митця більш різноманітна за технікою виконання і сюжетами. Затишня між бойовими діями, мирне життя мешканців міст і містечок, характерні типажі, мальовничі краєвиди І. Дряпаченка зобразив у своїх роботах «Могильов» (1916), «Підгайці» (1916), «Тернопіль. Галиця», «Типи Галиції». Крім графічних творів на жанрову тематику в цей період І. Дряпаченко написав і декілька живописних, а саме: етюд «Привал козаків у фруктовому садку в Трапезунді» (1917, ВІМАІВВЗ) [1], «Трапезундська бухта» (1917, ЦВММ) та «Недільний день біля

ЕТАПИ В ТВОРЧОСТІ ДОРЕВОЛЮЦІЙНОГО ПЕРІОДУ УКРАЇНСЬКОГО ХУДОЖНИКА І ГРАФІКА І. К. ДРЯПАЧЕНКА

русинської церкви в с. Товстобаби» (місце знаходження невідоме). В журналі «Нива» (№ 27, 1917 р.) була вміщена репродукція останньої з вищезазначених робіт. Того ж року ця картина експонувалася разом з іншими творами митця «Краєвид на Могильов з боку Дніпра» та «Подвір'я (Могильов)» на виставці в залах Академії мистецтв у Петербурзі.

До другої групи також можна віднести живописні роботи 1916–1917 рр. І. Дряпаченка, що зберігаються у Могильовському обласному краєзнавчому музеї (МОКМ), а саме: осяяна сонцем «Церква при Ставці», святковий «Внутрішній вид церкви», насичений багатьма деталями «Кабінет у Царській Ставці» та «Їdal'nya у Царській Ставці», у вікна якої прориваються промені світла. Останні дві роботи художника демонструвалися на виставці, присвяченій 400-річчю дому Романових, яку проводив МОКМ у травні 2013 р. Вони відображають їдал'ню у будинку губернатора Могильова, де обідав Микола II та обладнаний в цьому ж будинку кабінет імператора. Виставка мала назву «Імператор Микола II: обов'язок царського служіння».

Кольоровими олівцями, італійським олівцем і сангіною художником були віртуозно виконані портрети генерала от інфanterії Д. Щербачова (1916, ДІМ), контр-адмірала Д. Ненюкова (1916, ДІМ) та підхорунжого Власного Його Імператорської Величності Конвою, повного георгіївського кавалера Ф. Світличного (1916, ДІМ). Ці малюнки І. Дряпаченка демонтувалися в серпні 2014 р. на Міжнародній виставці «Перша Світова. Остання битва Російської імперії» у Державному історичному музеї. Також слід зазначити, що сто років тому фронтові твори І. Дряпаченка публікувалися в журналі «Літопис війни 1914–1917 рр.», до речі, часто на першій сторінці. Наприклад, «Галиція. Русские могилы у костелі в містечку Горожанке», «Один из многих» [20, с. 40–47]. Останній твір експонувався на виставці «На зламі... Росія у Великій війні 1914–1918» у серпні 2014 р. (ЦВЗ «Манеж», Москва).

Діяльність І. Дряпаченка у военно-художньому загоні «Трофейної комісії» завершується на Кавказькому фронті. У грудні 1917 р. він виїдає в Україну до рідного села Василівки. На Батьківщині митець буде творити до останнього дня свого життя, яке раптово обірветься у 1936 р.

Отже, аналіз художнього доробку І. Дряпаченка 1900–1917-х рр., по-перше, дає підставу для виділення в його творчості дореволюційного періоду двох етапів. Перший – «Академічний» (поч. 1900-х – 1915 р.) та Другий – «Воєнний» (1916–1917 рр.). По-друге, в даній статті вперше постать митця висвітлюється детально не тільки як майстерного художника, але і як віртуозного графіка. По-третє, через вищезазначене можна наголошувати на вагомому внеску І. Дряпаченка в історію української та російської мальарської традиції початку ХХ ст.

Література:

1. Військово-історичний музей артилерії, інженерних військ та військ зв'язку, інв. № 3/988.
2. Військово-історичний музей артилерії, інженерних військ та військ зв'язку, інв. № 2/502.
3. Військово-історичний музей артилерії, інженерних військ та військ зв'язку, інв. № 2/508.
4. Історія українського мистецтва. У 5-ти т. / ред. Т. В. Рубан. – К., 2006. – Т. 4 : Мистецтво XIX століття. – С. 430–431, 515, 553.
5. Дряпаченко І. Великий князь М. М. Романов / І. Драпаченко // Аргус. – СПб., 1915. – № 5. – обкл.
6. Дряпаченко І.

ЕТАПИ В ТВОРЧОСТІ ДОРЕВОЛЮЦІЙНОГО ПЕРІОДУ УКРАЇНСЬКОГО ХУДОЖНИКА І ГРАФІКА І. К. ДРЯПАЧЕНКА

- Саломея / І. Дряпаченко // Нива. – СПб., 1912. – № 13. – С. 248. 7. Дряпаченко І. На озере / І. Дряпаченко // Искусство. – СПб., 1916. – № 1–2 (6–7). – С. 27. 8. Каталог АД «Корнерс» № 10 от 23.05.2009. – С. 32. 9. Каталог І-ї виставки картин. – Кременчук: «Енергія». – 1914. – С. 6–7. 10. Листи Б. Литовченка до А. Комашки. – ЦДАМЛМ України, ф. 290, оп. 1, спр. 361. 11. Науково-дослідний музей Російської академії мистецтв, інв. № Ж-333. 12. Ніколаєва Т. Від Одеси до Петербурга: «Натурніці» Івана Дряпаченка / Т. Ніколаєва // Українська культура. – К., 2014. – № 2–3. – С. 54–55. 13. Ніколаєва Т. Втрачена спадщина художника Івана Дряпаченка / Т. Ніколаєва // Українська культура. – К., 2014. – № 6. – С. 32–33. 14. Ніколаєва Т. Дослідження творчого доробку Івана Дряпаченка в працях А. Терещенка і Б. Литовченка / Т. Ніколаєва // Архіви України. – К., 2013. – № 6 (288). – С. 175–186. 15. Ніколаєва Т. Кременчуцькі історії Івана Дряпаченка / Т. Ніколаєва // Слово Просвіти. – К., 2014. – № 13. – С. 15. 16. Ніколаєва Т. Музейні скарбниці. ПХМ / Т. Ніколаєва // Українська культура. – К., 2014. – № 1. – С. 19–21. 17. Ніколаєва Т. «Назустріч вечору» у «Мистецькому Арсеналі» / Т. Ніколаєва // Українська культура. – К., 2013. – № 12. – С. 25–27. 18. Ніколаєва Т. Повернення з небуття (архівні документи про українського художника І. Дряпаченка) / Т. Ніколаєва // Архіви України. – К., 2013. – № 4 (286). – С. 143–155. 19. Ніколаєва Т. Сутинки І. Дряпаченка / Т. Ніколаєва // Музейний простір. – К., 2013. – № 3 (9). – С. 52–55. 20. Ніколаєва Т. Фронтовые работы 1916–1917 гг. украинского художника и графика И. К. Дряпаченка / Т. Ніколаєва // Первая мировая война в судьбах народов Европы и мира: сборник научных статей / отв. редактор В. М. Гладилин. – Нежин : НГУ им. Н. Гоголя, 2014. – С. 40–47. 21. Открытки В. И. Бреева. В память 300-летия подвига Нижегородского ополчения 1611–1612 г. – Спб., 1912. 22. Рубан В. Український портретний живопис другої половини XIX – початку ХХ століття. / В. Рубан – К. : Наук. думка, 1986. – С. 164–167, 213. 23. Терещенко А. І. К. Дряпаченко. Нарис про життя і творчість художника з фотоілюстраціями його робіт та текстом виправлень до вказаних сторінок нарису. / А. Терещенко – ЦДАМЛМ України, ф. 1144, оп. 1, спр. 14.